

ADLİ KONTROL TEDBİRLERİ

Judicial Supervision

Araş. Gör. Abdurrahman TEKİN¹

Geliş Tarihi: 21.04.2017 Kabul Tarihi: 11.09.2017

ÖZET

Adli kontrol, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinde de belirtildiği üzere, tutuklamaya alternatif bir tedbir olarak düzenlenmiştir. Her ne kadar eski ceza muhakemesi hukuku sistemimizde bir takım adli kontrol tedbirleri öngörülmüş olsa da ilk defa 10 yıl önce kanunda geniş bir şekilde düzenlenmiştir. Son zamanlarda birçok ülke kanunlarında tutuklama yerine alternatif önlemlere başvurulması teşvik edilmiş ve birçok uluslararası sözleşmede bu hususa genişçe yer verilmiştir. Nihayetinde bu gelişmelere kayıtsız kalınmayarak bu kuruma yeni CMK'da yer verilmiştir.

Adli kontrol tedbirlerinin ülkemizde uygulanışının yeterli olup olmadığını anlamak için en iyi yolu mukayeseli olarak incelemekten geçtiği için bir takım ülkelerle kıyaslamalar ışığında, bu kurum irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Adli Kontrol, Kefalet, Tutuklamaya Alternatif Yollar ve Tedbirler

ABSTRACT

Judicial control has been brought pursuant to Article 109 of the Criminal Procedure Code as an alternative measure to pre-trial detention. Although some of the judicial supervision measures had been set forth in the previous criminal justice system, these measures were broadly regulated under the criminal law a decade ago. Recently, instead of pre-trial detention, the issue to resort alternative measures has been encouraged by many international conventions and domestic laws of states. Upon the global development of the institution of judicial supervision, it was regulated under the new Criminal Procedure Code of Turkey.

In this study, the procedure and adequateness of the application of judicial supervision in Turkey will be scrutinised by comparing the system of Turkey with a couple of states' systems.

Keywords: Judicial Supervision, Bail, Non-custodial Measures, Alternative Measures to Detention

Giriş

Gerek soruşturma gerekse kovuşturma evresinde ceza yargılamasının sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi ve sonuçlanabilmesi için şüpheli veya sanık hakkında yetkili mercilerce geçici olarak bazı koruma tedbirleri alınması gerekmektedir.² Yakalama, gözaltı, tutuklama, adli kontrol, arama, el koyma, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı tayini ve teknik araçlarla izleme olarak Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK) düzenlenen bu koruma tedbirleri ile ceza yargılamasının sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi amaçlanmaktadır.

¹ Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Araştırma Görevlisi, tekinabdurrahman@hotmail.com

² Bahadırhan Tabak, "Tutuklamaya Alternatif Bir Koruma Tedbiri Adli Kontrol", *İstanbul Barosu Dergisi*, C: 89, S: 2, 2015, S. 470.

Her ne kadar yeni CMK'nın yürürlüğe girmesinden önce, yurtdışına çıkış yasağı ve kefaletle salıverilme gibi adli kontrol tedbirleri mevcut olsa da bu tür tedbirlerin sayısının artırılarak genişçe ve derli toplu bir şekilde kanunda düzenlenmesi, günün değişen şartları çerçevesinde elzem bir hal almıştır. Böylece 2005 yılında yürürlüğe giren CMK'da ilk defa geniş hatlarıyla düzenlenen bu müessese ile "suçluluk ispat edilene kadar herkes masumdur" evrensel ilkesini ihlal etmeyecek şekilde şüpheli veya sanık kişilerin yargılamasının yapılması daha da mümkün hale gelmiştir. Yargılama hukuku açısından en kıymetli hak olarak addedilebilecek olan masumiyet karinesine göre kişinin suç işlediği herkesçe malum dahi olsa, yargılama safhasının sonunda hakimın vereceği karara kadar masum addedilmesidir. Masumiyet karinesiyle tutukluluk gibi ağır tedbirler yumuşatılarak adli kontrol kurumları ortaya çıkarılmıştır. Adli kontrol tedbirlerinin geliştirilmesiyle ileride suçsuzluğu ispat edilme ihtimali olan kişilerin yargılama sürecinde yaşayabilecekleri mağduriyetlerin önüne bir nebze olsun geçilebilmiş olacaktır.

Nitekim, ülkemizde tutukluluk, istisnai bir tedbir olarak uygulanmamakta ve bu durum da birçok mağduriyetlere sebebiyet vermektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önünde, Türkiye aleyhine görülen davaların önemli bir kısmının tutuklamadan kaynaklandığını göz önünde bulundurulduğunda, tutuklamaya alternatif olarak uygulanması gereken adli kontrol tedbirlerinin ne kadar da önemli olduğu daha iyi anlaşılabilir.

Bu çalışmada, tutuklama gibi telafisi güç zararlar doğurma ihtimali olan koruma tedbirine bir çeşit alternatif olarak getirilen adli kontrol tedbirleri, uluslararası belgeler ve mukayeseli hukuk ışığında irdelenerek bu kurumun Türk hukukundaki düzenleniş şekli ele alınacaktır.

I. GENEL OLARAK ADLİ KONTROL

A. Adli Kontrolün Tanımı

Adli kontrol tedbiri 5271 sayılı CMK'nın 109 ve 115. maddeleri arasında düzenlenmiş bir koruma tedbidir. Bu hükümler arasında bir tanıma yer verilmemiş olsa da bu tedbiri ilgili madde hükümlerine göre şu şekilde tanımlamak mümkündür: Adli kontrol, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin bulunması ve şüpheli/sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olguların varlığı halinde veya şüpheli/sanığın davranışları delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme şüphesinin bulunması veya tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunması ihtimalinin mevcut olduğu durumlarda yetkili mercilerin alacağı bir kararla, şüpheli/sanığın kanunda öngörülen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içeren tedbirlerdir. Ayrıca Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 55. maddesinde adli kontrol "*Şüpheli*

veya sanığın tutuklanması yerine bir veya birden fazla yükümlülüğe tâbi tutularak, toplum içinde denetimini öngören bir koruma tedbiridir” şeklinde kısaca tanımlanmıştır.

B. Adli Kontrolün Amaç ve Faydaları

Şüpheli/sanığın kaçma veya delilleri karartma şüphesinin varlığı veya tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapma girişiminde bulunması ihtimalinin varlığı halinde yargılamanın sıhhatli bir şekilde ilerlemesi için geçici bir tedbir olarak hürriyetinden yoksun bırakılmasına tutuklama denilmektedir. CMK’nın 109. maddesinden anlaşıldığı üzere adli kontrolün amacı tutuklamanın amacıyla aynı olup, kaçma veya delilleri yok etme gibi sebeplerin varlığının olması halinde yargılamanın sıhhatli bir şekilde yürütülmesi ve sonlandırılması için tutuklama tedbirine alternatif olarak getirilmiş bir koruma tedbiridir.

Esasında tutuklama tedbirinin birçok olumsuz yanı mevcuttur. Bunların başında, tutuklanan kişinin toplumda hemen suçlu olarak addedilmesi ve tutuklu yargılanan kişinin beraat etmesi halinde özgürlüğünden yok yere yoksun kalması gelmektedir. Modern ceza hukuku anlayışına göre kişiler, suçları ispat edilene kadar masum olarak addedilir. Bu evrensel ilkeden anlaşılması gereken, tutuklamanın ağır neticeleri beraberinde getirmesinden dolayı istisnai bir tedbir olarak başvurulması gerektiğidir. Nitekim ülkemizde, yeni CMK yürürlüğe girene kadar, tutuklama tedbiri “sanki bir kuralmış” gibi uygulanmakta ve birçok mağduriyet yaşanmaktaydı.³ Bu durumu dikkate alan kanun koyucu, uluslararası gelişmeler ışığında hürriyetin “sınırlandırılması” ve “serbest bırakma” arasına ek bir kademe koyarak, “adli kontrol” tedbirlerini düzenlemiştir.⁴ Fransız, Alman, İtalyan hukukundan esinlenerek getirilen bu müessese ile amaç, kişi özgürlüklerinin tutuklamada olduğu gibi tam anlamıyla sınırlamadan, tutuksuz yargılama yapılarak şüpheli/sanığın belli hak/haklara erişiminin kısıtlanmasıdır. Böylece, suçun ağırlığına bakmaksızın “ölçülülük ilkesi” göz önünde tutularak, kişi özgürlüğü açısından daha az etkileri olan adli kontrol tedbirleri ile de sanıkların kaçması veya delillerin karartılmasının önüne geçilmesi sağlanabilecek ve kişi özgürlüğü açısından daha ağır bir müeyyide olan tutuklama tedbirine başvurulmadan yargılamalar gerçekleştirilebilecektir.⁵ Böylece ulaşılmak istenen amaç ile bu amaca

³ Mustafa Tarık Şentuna, Öğreti ve Yargı Kararları Işığında Ulusal ve Ulus Üstü İnsan Hakları, Anayasa ve Ceza Yargılaması Hukuku Açısından Tutuklama ve Adli Kontrol, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 60.

⁴ Mustafa Tarık Şentuna, **Teori ve Uygulama Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Karşılaştırmalı Olarak 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Tutuklama ve Adli Kontrol**, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s. 123.

⁵ Cumhuriyet Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku-1**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 310.

ulaşmak için kullanılan araç arasında bir denge gözetilerek, belirli hallerin varlığı halinde hâkime, tutuklama yerine adli kontrol tedbirlerini uygulama konusunda takdir yetkisi verilmiştir.⁶ Ayrıca kanunda belirtilen tutukluluk sürelerini dolduran sanıkların serbest bırakılmaları ardından adli kontrol tedbirlerine de başvurulabilmesi bu kişilerin tekrar suç işlemesi veya delilleri karartmasını önlemeye yardımcı olabilecektir.⁷

Tutuklama tedbiri yerine adli kontrol yükümlülüklerinin uygulanması en başta şüpheli/sanık olmak üzere toplum ve hukuk sistemimize birçok fayda sağlamaktadır. Öncelikle hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında geçerli olan ölçülülük ilkesi gereği durum ve şartların elvermesi halinde tutuklama yerine adli kontrol uygulanacak ve bu da ilgili kişinin, hürriyetinden tamamen yoksun bırakılmasını engelleyecektir.⁸ Tutukluluk halinde kişinin okul, iş, aile ve sosyal hayatı sekteye uğrayacak ve masum olduğunun anlaşılması halinde ise telafisi güç zararlar doğuracaktır. Uygulamada sıkça görüldüğü üzere, adli kontrol yerine tutuklamaya karar verildiği hallerde, şüphelinin/sanığın işine, okuluna devam edememesi sebebiyle, hayatı geri dönüşü olmayabilecek bir biçimde sekteye uğramaktadır. Adli kontrol uygulamalarına gidilmesi ile tutuklamanın kişiler üzerinde meydana getirebileceği bu neviden ağır sonuçların ortadan kaldırılmasına hizmet edilecektir.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi tutuklama tedbirinin Türkiye’de kural gibi uygulanarak, adli kontrol gibi tutuklamaya alternatif tedbirlere pek de arzu edilen düzeyde başvurulmadığı görülmektedir. AİHM kararlarına bakıldığında da uzun tutukluluk süreleri münasebetiyle Türkiye aleyhine birçok karar verildiği görülmektedir. *Dereci v. Türkiye* davasında mahkeme, sanığın 6 yıl boyunca tutukluluk halinin devam ettiğini ve tutukluluk haline yapılan itirazların her birinin delillerin durumu, suçun tipi, dosyanın içeriği gibi basmakalıp ifadelerle reddedilmesini Sözleşmenin 5/3 maddesine aykırı bularak Türkiye’yi haksız bulmuştur. Esasında bu gibi gerekçelerin, tutukluluğun uzatılması ve alternatif tedbirlere çevrilmemesinin kimi davalar için yeterli olduğunu vurgulayan mahkeme, bu gerekçelerin mevcut olay için geçerli bir gerekçe olamayacağına değinerek hakkın ihlaline hükmetmiştir.⁹ Aynı şekilde *Çarkçı/Türkiye* davasında da 10 yıl 11 ay süren davada, yıllardan bu yana tutuklu bulunan sanığın hakkının ihlal edildiğine hükmetmiş ve Türkiye’yi haksız bulmuştur.¹⁰ Gerçekten

⁶ Veli Özbek, Mehmet Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2014, s. 326.

⁷ Ahmet Caner Yenidünya, Zafer İçer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 353.

⁸ A. Duygu Özgüven, “Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde Adli Kontrol” **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S: 81, 2009, s. 8-9.

⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Dereci v. Türkiye*, Başvuru No: 77845/01, para. 38-41.

¹⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Çarkçı v. Türkiye*, Başvuru No: 7940/05, para. 21.

de geciken adalet, adalet değildir veciz sözü uyarınca davaların olabildiğince kısa sürede bitirilmesi ve tutukluluk gibi ağır neticeleri olan bir müesseseden şüpheli/sanıkların korunması ve alternatif tedbirlere başvurulması her hukuk devletinin, vatandaşlarına karşı bir ödevidir.

Kısa vadede bakıldığında, özellikle adli kontrol tedbirlerinin alt yapısının sağlanması bakımından devlet kasasına ciddi bir yük oluşturacağı düşünülebilir. Ancak uzun vadede, kişilerin tutuklanma yerine adli kontrol ile serbest bırakılması ile yarar sağlanacaktır. Bunların başında tutuklu kişi için devletin harcamakla yükümlü olduğu barınma, beslenme, personel ve tesis giderleri gelmektedir.¹¹ Böylece hapishanelerin aşırı kalabalık olması engellenecek ve yargılamanın sonucuna kadar masum addedilen kişinin, suçlularla aynı ortamda kalması ve aynı muameleye tabi tutulması engellenip toplum ile bağı kesilmemiş olacaktır.

Adli kontrol tedbirlerini hukukunda ilk düzenleyenlerden biri olan Fransa’da bu tedbir, hafif suçlar için ilk defa 1970’li yıllarda uygulanmaya başlanmış ve akabinde yapılan değişikliklerle tüm suç kategorileri için uygulanmaya başlanmıştır.¹² Bu kurumun “kişi haklarının korunmasının sağlanması yanında, kişiyi bir takım yükümlülüklerle tabi tutarak onun denetim altına alınması bakımından “sosyal” birkoruma fonksiyonuna sahip olduğu”¹³ düşünülmektedir. Bu tedbirlerle tutukluluğun aslında istisnai olarak başvuru bir tedbir olması yolunda bir çığır açılmış ve birçok ülkenin esinlenmesiyle yaygınlaşmıştır. Esas itibarıyla tutuklama hükümlerinin, kanundaki sıralama itibarıyla adli kontrolden sonra düzenlenmiş olması da bu yaklaşımı doğrular niteliktedir.¹⁴

Alman hukukunda da tutuklama ile ulaşılmak istenen amaca adli kontrol tedbirleriyle ulaşılabileceği durumlarda hâkime bunları uygulama yetkisi verilmiştir.¹⁵ Alman hukukunda tutuklamanın geri bırakılması başlığı altında düzenlenen adli kontrol yükümlülükleri, esasında tutuklamayı esas olmaktan çıkarıp çeşitli istisnalar düzenleyerek hâkime, adli kontrol tedbirlerini uygulamak için takdir hakkı vermekte ve böylece şüpheli/sanığın hak ve hürriyetlerinin gereksiz yere ihlal edilmesinin önüne geçilmiş olmaktadır.

¹¹ Özgüven, a.g.e. s. 9.

¹² Doğan Soyaslan, “Adli Kontrol”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C: 71, S: 1, 2013, s. 1111.

¹³ Zekeriya Yılmaz, “Adli Kontrol”, **Ankara Barosu Dergisi**, S: 1, 2006, s. 41.

¹⁴ Fulya Korkmaz, “Adli Kontrol”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 6, Özel Sayı, 2015, s. 525-526.

¹⁵ Code of Criminal Procedure of Germany, Art. 116 (https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html); Benzer hüküm İsviçre Ceza Muhakemesi Kanununda da madde 237/1’de düzenlenmiştir.

Son olarak adli kontrol tedbirlerinin ülkemiz hukuku açısından faydalarını istatistiksel bilgileri ışığında değerlendirmek konunun anlaşılması ve faydalarının görülebilmesi açısından daha iyi olacaktır. Buna göre Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı tarafından hazırlanmış 2010 yılı istatistiklerinde, adli kontrol tedbirlerinden yararlanan şüpheli/mağdur sayısı 862'si çocuk olmak üzere 9.893'dir. 2012 yılının Ocak ayı istatistiklerinde ise 1.127'si çocuklar olmak üzere 15.754 şüpheli/sanık bu tedbirden yararlanmıştır. Son olarak Eylül 2015 tarihinde, çocukların denetim altına alınması da dâhil olmak üzere adli kontrol tedbirleri, 7.046'sı çocuklar olmak üzere toplamda 74.467 kişiye uygulanmıştır.¹⁶ Gittikçe yaygınlaştığı görülen bu tedbirler ile masumiyet karinesinin daha iyi korunduğu söylenebilir ve tutuklamanın ülkemizde artık asli değil istisnai bir tedbir olmaya başladığı ileri sürülebilir.¹⁷ Her ne kadar doktrinde adli kontrol tedbirlerinin de masumiyet karinesine zarar verdiği ileri sürülmektedir. Gerçekten de ileride değinilecek olan her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek (109/3-d); uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dâhil, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek. (109/3-e); silâh bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silâhları makbuz karşılığında adlî emanete teslim etmek (109/3-d) gibi birtakım tedbirlerin, amacını aşarak şüpheli/sanığın cezalandırılması niteliğinde olduğu öne sürülmektedir.¹⁸ Bu tür tedbirlerin, masumiyet karinesine zarar verdiği doğru olsa da araç ile ulaşılmak istenen amaç arasındaki dengenin kurulması bağlamında adli kontrol tedbirlerinin, tutuklama tedbirinden daha hafif etkisi olduğunu ve masumiyet karinesine daha az zarar verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

C. Uluslararası Belgeler Işığında Adli Kontrol

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 9. maddesinde "Cezai bir fiilden ötürü gözaltına alınan veya tutulan bir kimse derhal bir yargıç veya hukuken yargılama yetkisine sahip diğer bir görevli önüne çıkarılır ve bu kimse makul bir sürede yargılanma veya salıverilme hakkına sahiptir. Yargılanan bir kimsenin tutuklanması genel bir kural olamaz; yargılamanın her aşamasında tutuklunun salıverilmesine karar verilebilir; salıverilme bu kimsenin duruşmaya gelmesini sağlamak ve mahkûm edilmesi halinde hükmün infazını temin etmek için teminata bağlanabilir." hükmünü düzenleyerek tutuklamanın keyfi olamayacağı ve tutuklunun teminatla serbest bırakılabilmesi vurgulanmıştır.

¹⁶ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/istatistik/istatistik.htm> Erişim Tarihi: 27.10.2015.

¹⁷ Özbek, Kanbur, Doğan, Bacaksız, Tepe, **a.g.e.**, s. 326.

¹⁸ Özgüven, **a.g.e.** s. 39-40.

Bu bağlamda iç hukukta katalog suçlar için tutuklamadan başka bir tedbirin uygulanamayacağı hükmünün bulunması hukuka aykırıdır. Hukuk dar bir kaba koyularak esnetilemeyen bir kurallar bütünü değildir. Bundan dolayı da hâkime olayın şartlarına göre takdir yetkisinin verilmesi gerekir. Bu bağlamda, hâkimin takdir yetkisinin katalog suçlar listesi ile sınırlanması hukuka aykırı olacaktır.¹⁹

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1980 yılında üye devletlere, tutuklu yargılama yerine alternatif tedbirlerin uygulanması hususunda bir takım tavsiye kararları almıştır. Buna göre şüpheli/sanığın suçlu bulunana kadar masum olduğunun üzerinde durularak, tutukluluk yerine aşağıda belirtilen alternatif tedbirlerinin uygulanması tavsiyesinde bulunmuştur:

a) Kişiden adli makamlar önünde, adaletin tecelli etmesine müdahale etmeyeceğine dair söz alınması;

b) Kişinin, adli makamlar tarafından belirlenen bir yerde ikamet ettirilmesi;

c) Belli bir yere giriş çıkışta veya belirli yerlerde yaşamaya sınırlandırma getirilmesi veya bunların izne tabi tutulması;

d) Mahkeme, polis merkezi gibi yerlere belirli aralıklarla imza atma veya rapor verilmesi;

e) Pasaport veya diğer resmi evraklara el konulması;

f) Kefalet veya benzeri yükümlülüklerin verilmesi;

g) Kefil gösterilmesi;

h) Adli makamlar tarafından belirlenen bir kuruluş tarafından yardım alınması veya gözetlenmesi;²⁰ gibi zorunluluklar şüpheli/sanığa yüklenebilir.

Birleşmiş Milletler tarafından 1990 yılında hazırlanan “Tokyo Kuralları” olarak da adlandırılan “Tutuklama Yerine Gececek Tedbirler için Minimum Kurallar” başlıklı belgenin 5 ve 6. maddelerinde tutuklamanın, en son çare olarak başvurulması gereken bir tedbir olduğu vurgulanmıştır. Tutuklama yerine geçecek tedbirlerin her ülkenin iç hukukunda belirlenmesi ve çeşitli kriterlere bağlanması bakımından tavsiye kararları içeren bu belgede, özellikle büyük bir cezayı gerektirmeyen suçlar için kesinlikle tutuklama dışı güvenlik tedbirlerinin uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Aynı zamanda şüpheli/

¹⁹ Lawyers Rights Watch Canada, **Pre-Trial Release and the Right to be Presumed Innocent: A Handbook on Pre-Trial Release at International Law, (çevrimiçi)** <http://www.lrwc.org/ws/wp-content/uploads/2013/04/Pre-trial-release-and-the-right-to-be-presumed-innocent.pdf> Erişim Tarihi: 27.10.2015, 2013, s. 19.

²⁰ The Committee of Ministers of the Council of Europe, Recommendation No. R (80) 11 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Custody Pending Trial (321st Meeting of the Ministers’ Deputies), 27June 1980, s. 1-3.

sanık hakkında mümkün olan en kısa zaman içerisinde adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasının altı çizilmiş ve istenilen amaca ulaşıldığı anda derhal bu tedbirlerin kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. İnsan onur ve haysiyetine aykırı olmayacak şekilde belirlenmesi ve uygulanması gereken bu tedbirlere karşı şüpheli/sanığın gerekli mercilere itiraz hakkının iç hukukta tanınması gerektiğine değinilmiştir.²¹ Şüpheli/sanığın kişiliği, geçmişi ve işlediği iddia edilen suçun ağırlığı göz önünde bulundurularak, her ülkenin ceza hukuku sisteminde genişçe düzenlenen (düzenlenmesi gereken) koruma tedbirlerinin uygulanması gerektiği belirtilmiş ve böylece her ülke mevzuatında adli kontrole ilişkin olması gereken minimum kuralların sınırı çizilmiştir.²²

Görüldüğü üzere dünya çapında bu ve bunun gibi birçok belgeler ile şüpheli/sanığın yargılanma aşamasındaki olası hak kayıplarının engellenmesi ve standartlarının yükseltilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

D. Adli Kontrol Düzenlemesinin Mevzuatımızdaki İlk Hali ve Değişiklikler

Mülga 1412 sayılı CMUK'da adli kontrol tedbirleri başlığı altında sistemli bir düzenleme mevcut değildi. Ancak günümüzde de uygulanan bir takım adli kontrol tedbirleri gerek CMUK gerekse diğer mevzuatlarda²³ düzenlenmiş bulunmaktaydı. Eski mevzuatta yurtdışına çıkış yasağı, teminatla salıverilme, müşahede altına alma ve işten el çektirme gibi tedbirler sayabilir.

İlk kez Pasaport Kanunu ile düzenlenen yurtdışına çıkma yasağı, daha sonra Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda²⁴ da düzenlenmiştir. Bu yasağın konulabilmesine, belirli katalog suçların söz konusu olması halinde hâkim kararına gerek olmadan gecikmesinde sakınca bulunan hallerde emniyet personeli veya savcı karar verebilmekteydi. Ancak günümüzde sadece hâkim kararı ile böyle bir karar almak mümkündür. Yine çeşitli kanunlarda²⁵ düzenlenen hükümlerle hâkim, delillerin sağlama alınması için kişileri, bulundukları görevlerden el çektirilmesine karar verebilmektedir.

CMK madde 109'da düzenlenen adli kontrol tedbirlerinin uygulanabilmesi için bir sınır mevcut idi. Buna göre adli kontrol tedbirleri sadece üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç için uygulanabilmekteydi. Yeni CMK'da 02/07/2012 tarih ve 6352 sayılı Kanun'un 98. maddesiyle yapılan değişiklikle adli kontrol tedbirine başvurulabilmesi için mevcut olan 3 yıllık

²¹ United Nations General Assembly Resolution, 45/110 of 14 December 1990, United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), 1990, Art: 5-6.

²² United Nations General Assembly Resolution, Art: 2(3).

²³ 5682 Sayılı Pasaport Kanunu v.d.

²⁴ 4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu, 1999, Md. 9.

²⁵ Devlet Memurları Kanunu Md.137-140; Dernekler Kanunu Md. 45; Yüksek Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu Md. 73, Bkz: Tabak, **a.g.e.** 481.

üst sınır kaldırılmış ve artık ağırlığına bakılmadan tüm suçlar için bu tedbir uygulanabilir hale getirilmiştir. Anayasa Mahkemesine Yusufeli Sulh Ceza Mahkemesi tarafından 2008 yılında yapılan başvuruya kanun metninde geçen “... üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren...” ibaresinin Anayasanın 2, 10, 19 ve 38. maddelerine aykırılığı somut norm denetimi ile ileri sürülmüştür. Yerel Mahkemenin ileri sürdüğü savlardan en önemlisini şu şekilde özetlemek mümkündür: “Cezalar kanun tarafından konulunca, kanunun genel, objektif ve anonim olma niteliği, bunlarda yer alan cezaların da kim olursa olsun, suçlular hakkında eşit uygulanması” gerektiği ve cezada hukuki eşitlik ilkesi kapsamında mevcut kanun hükmünün, Anayasaya aykırı olduğu açıktır. Ancak Anayasa Mahkemesi, ilgili kanun hükmünün hukuk devleti ilkesine aykırı olmadığını delillendirme gayreti içinde bulunup yukarıda ileri sürülen savda belirtilen 10 ve 38. maddeye, neden aykırı olmadığı hususuna pek de değinmemiş ve başvurunun esaslan reddine karar vermiştir.²⁶ Ancak yukarıda da belirtildiği gibi Anayasa Mahkemesinin kaçırmış olduğu bu büyük fırsatı yasa koyucu değerlendirmiş ve birçok demokratik ülkede de mevcut olmayan süre sınırlamasını kaldırmış ve özgürlükler adına bir adım daha atılmıştır. Esasında “toplumun bu tedbire alışmasının zaman alacağı, toplumda infial uyandıran bazı suçlarda adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasının adalete olan güveni sarsacağı düşüncesiyle getirilen süre sınırlaması, tutuklamayı istisnai hale getirme amacının gerçekleşmesine önemli bir engel oluşturduğu ve ölçülülük ilkesini işlevsiz kıldığı” için 6352 sayılı kanun ile kaldırılmıştır.²⁷

Son olarak da Çocukları Koruma Kanunu kapsamında bu kurumun kapsamı genişletilerek aşağıda da değinilecek olan ek üç tedbir daha öngörülmüştür.

II. ADLİ KONTROL KARARININ VERİLMESİ VE YETKİ

Adli kontrol tedbirinin gerek soruşturma gerekse kovuşturma evresinde uygulanabilmesi için bir takım şartlar ve prosedürler mevcuttur. Soruşturma evresinde adli kontrol kararı, Cumhuriyet savcısının istemi ve sulh ceza hâkiminin kararı ile alınırken, kovuşturma evresinde ise talep üzerine veya resen mahkeme tarafından alınır. 109. maddenin son fıkrasında “...görevli ve yetkili diğer yargı mercileri tarafından da kovuşturma evresinin her aşamasında...” denilerek adli kontrol tedbiri alabilecek merciler açısından herhangi bir sınırlama getirilmemiş, bölge adliye mahkemeleri veya Yargıtay tarafından da adli kontrol kararı verilebilecektir. Soruşturma evresinde savcının talebi olmadan adli kontrol kararına hükmedilemeyecektir.

²⁶ 2008/70 – 2010/21 Anayasa Mahkemesi Kararı, 28.01.2010.

²⁷ Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma, Yasemin F. Saygılar Kırıt, Özdem Özyayın, Esra Alan Akcan, Efser Erden, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara, 2015, s. 488.

Hâkim, hangi adli kontrol tedbiri veya tedbirlerinin uygulanacağına karar verme konusunda takdir yetkisine sahiptir. Somut olayın şartlarına göre takdir edilecek olan bu tedbirler kanunun lafzından da anlaşılacağı üzere tahdidi olarak sayılmış ve uygulanacak yükümlülüğü seçme konusunda hâkime geniş bir takdir yetkisi vermiştir. Yargıtay bir kararında, sanığın, hakkında verilen adli kontrol kararı için yapmış olduğu kanun yararına bozma talebini reddetmiştir. Sanık, hâkimin, adli kontrol tedbirine hükmederken kullandığı takdir yetkisinin hukuka aykırı olduğunu ileri sürerek bu itirazda bulunmuştur. Yargıtay, “kanun yararına bozma talebinde ileri sürülen bozma nedeninin, ...sanığın tabi tutulmakta olduğu yükümlülüğün CMK’nın ilgili hükümlerinde gösterilen objektif kurallara aykırılık iddiasını içermediği, aksine; takdire dair hususlara yönelik olduğu” gerekçesiyle bu talebi reddetmiştir.²⁸

Kovuşturma evresinde de adli kontrol tedbirinin uygulanma imkânının getirilmesi büyük önem arz etmektedir.²⁹ Soruşturma evresinde özellikle nicelik ve nitelik itibarıyla daha fazla cezayı gerektiren suçlarda şüpheli/sanık hakkında delilleri yok etme veya kaçma şüphesinden dolayı tutuklama kararı verilmektedir. Ancak kovuşturma evresinde dava belirli bir aşamaya getirilip delillerin kaybolma ihtimali azaltıldığından tutuklama kararının, eğer verilmişse, adli kontrol tedbirine dönüştürülmesi insan hakları açısından daha uygun olacaktır. Böylece soruşturma evresinde gerekli olduğu için verilmiş olan tutuklama kararı, haklı sebeplerin ortadan kalkması ya da etkisini yitirmesi halinde ölçülülük ilkesi gereği kaldırılarak adli kontrol kararı verilip olası hak kayıplarının önüne geçilmesi sağlanır. Aynı şekilde henüz dava sonuçlanmamış ancak sanığın suçu işlediğine dair kuvvetli şüphelerin varlığı halinde de sanığın serbest bırakılarak adli kontrol tedbiri uygulanmasına karar verilebilir. Ya da tutuksuz şekilde yargılanan sanığın aslında suçlu olduğuna dair emarelerin olması ve kaçma ihtimalinin olması halinde kovuşturma evresinde mahkeme tarafından tutuklama yerine adli kontrol tedbirlerine hükmedilebilir.

CMK’nın 34. maddesi uyarınca hâkim ve mahkemelerce verilecek olan adli kontrol kararı gerekçeli olarak yazılır. Verilen kararda neden ve hangi somut olguya dayanılarak ve hangi adli kontrol tedbirinin uygulanmasına karar verildiği açıkça belirtilmelidir.³⁰ Ayrıca verilen bu kararda, başvurulabilecek kanun yolu, süresi, mercii ve şekilleri belirtilmek zorundandır.

Adli kontrol kararının şüpheli ya da sanığa tebliğ edilmesi hususunda ise CMK madde 35’e göre şüpheli/sanığın hazır bulunması halinde karar, yüzüne

²⁸ 2013/16902E – 2014/149K Sayılı Yargıtay 9. Ceza Dairesi Kararı, 7.01.2014.

²⁹ Caner Hacıoğlu, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama Koruma Tedbirine Seçenek Olarak Düzenlenen Adli Kontrol Koruma Tedbiri Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: IX, 2005, s. 175.

³⁰ Hacıoğlu, a.g.e. s. 186.

okunarak açıklanır ve istemesi halinde bir nüshası da kendisine verilir. Yoklukta adli kontrol kararının alınma konusunda ise şüpheli/sanığın tutuklamada olduğu gibi savunmasının alınma zorunluluğu mevcut olmadığından yokluklarında adli kontrol tedbir/leri alınabilecektir. Adli kontrol tedbirinin kişi hak ve hürriyetlerine daha az müdahale ettiği ve itirazı mümkün olan bir kurum olması gerçeğinden yola çıkarak ilgilinin savunmasının alınmadan yokluğunda karar verilebilmesi makuldür.³¹ Zaten hazır bulunmayan bir kişi hakkında tutuklama yerine adli kontrol tedbirinin verilebilmesi için o kişinin bulunup getirilmesi ve savunmasının alınması, süreci uzatacak ve bu kurumu işlevsiz bir hale getirecektir. Örneğin hakkında yurtdışına çıkma yasağı tedbiri getirilmesi istenen bir kişinin bulunamaması ve savunmasının alınamaması ve bu kişinin de kaçması, ceza yargılamasının sıhhati açısından ciddi sıkıntılar doğurabilir. Ancak şüpheli/sanık hakkında adli kontrol kararı verilmeden önce, ilgili kişinin savunmasının alınması gerektiği de savunulmaktadır.³² Bu görüşe, adli kontrol tedbirlerinden sadece ‘e’ bendinde düzenlenen uyuşturucu veya alkol bağımlısı kişilerin hastaneye yatırılmasını ve ‘j’ bendinde düzenlenen konutunu terk etmeme tedbirleri açısından katılmak mümkündür. Çünkü diğer yükümlülüklerle kıyaslandığında, özgürlüğü, tutuklanma gibi kısıtlayan yükümlülükler sadece bu bentlerde düzenlenmiştir. Son olarak değinmeliyiz ki yokluğunda alınacak olan bu kararın, ilgili kişiye tebliğ edilmesi gerekmektedir.

Fransız hukukunda adli kontrol kararına, suçun ağırlığına göre soruşturma hâkimi veya tutuklama hâkimi karar vermektedir.³³ Tutuklama hâkimi yargılamanın her safhasında adli kontrol kararı verebilmekte veya bu kararı kaldırabilmektedir. Soruşturma hâkiminin yetkili olduğu hafif bir cezayı gerektiren suçlarda, bölge savcısının talebi üzerine adli kontrol tedbirleri uygulanır. (Fransa CMK, Madde 137-2)

Soruşturma hâkimi de soruşturmanın her safhasında, adli kontrol yükümlülüklerinin verilmesine karar verebilir. Soruşturma hâkimi, yeni yükümlülükler getirebileceği gibi yükümlülükleri tamamen veya kısmen kaldırabilmekte veya değiştirebilmektedir. Aynı zamanda durum ve şartlara göre çeşitli istisnalar tanıyarak yükümlülükler esnetilebilmektedir. (Fransa CMK, Madde 139)

Son olarak Türk hukukunda tutuklama kararı verilmeden tutuklama yerine daha hafif tedbirlere hükmedilmesi sistemi benimsenmiştir. Ancak

³¹ Yılmaz, a.g.e. s. 58-59.

³² Mahmut Koca, “Tutuklamada Oranlilik İlkesi Çerçevesinde 2002 CMUK Tasarısının “Adli Kontrol” Tedbirinin Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, 2003, s. 136; Özgüven, a.g.e. s. 30.

³³ Criminal Procedure Code of France (CPC) Art: 138. <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1674/file/848f4569851e2ea7eabfb2ffcd70.htm/preview>

karşılaştırmalı hukukta iki farklı yaklaşım karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Alman hukukunda önce tutuklama kararı verilip daha sonra tedbir öngörülerek tutuklama kararının infazı ertelenmektedir. İtalya, Fransa ve Avusturya hukuklarında ise tutuklama kararının yerine tedbir kararı verilerek yükümlülükler öngörülmektedir.³⁴

III. ADLİ KONTROL YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE BU YÜKÜMLÜLÜKLERE UYMAMA DURUMU

A. Türk Hukukunda Adli Kontrol Yükümlülükleri

Gerek CMK gerekse Çocukları Koruma Kanununda (ÇKK) “aşağıda belirtilen tedbirler uygulanır” gibi hükümler yer almaktadır. Buradan da bu yükümlülüklerin kapsamında yer alan adli kontrol tedbirlerinin tahdidi olarak sayıldığı anlaşılmaktadır. Adli kontrol tedbirlerinin tahdidi olarak sayılması ve hâkime takdir yetkisinin verilmemesi hususu doktrinde eleştirilmektedir. Centel’e göre hâkimlerin teknoloji ve günün değişen şartlarına göre adli kendisinin belirleyeceği amaca uygun diğer kontrol tedbirlerini de yükleyebilmesi gerekmektedir.³⁵ Ancak bu durumun, hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının ancak kanunla mümkün olabileceği anayasal ilkesine aykırı olacağı bundan dolayı da bu tür tedbirlerin kanunda tek tek düzenlenmesinin daha uygun olacağı düşünülebilir.³⁶

Doktrinde ehliyeteye el konulması veya suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynî veya kişisel güvenceye bağlama gibi birtakım adli kontrol yükümlülüklerinin, şüpheli/sanığın kaçma, delilleri karartma ya da tanık, mağdur veya üçüncü kişilerin zarara uğramasını önleyici tedbirler olmaktan çok güvenlik tedbiri niteliği taşıdığından dolayı başka bir başlık altında değerlendirilmesi gerektiği görüşü hakim olsa da³⁷ bu başlık altında, kanun koyucunun kategorizasyonuna uyulacaktır.

1. Yurt dışına Çıkamamak

Bu tedbir ile ulaşılmak istenen amaç, şüpheli/sanığın yurtdışına kaçmasının engellenmesidir. Bir suçun şüpheli veya sanığının, ülke içinde olması halinde yakalanabilmesi olasıdır. Ancak şahsın yurtdışında olması halinde kamu

³⁴ Nur Centel, Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınevi, 11. Bası, İstanbul, 2014, s. 382.

³⁵ Nur Centel, “Yeni Ceza Muhakemesi Yasası’nda Adli Kontrol, Tutuklama, Yakalama Ve Haksızlıkların Tazminatla Giderilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Doç. Dr. Mehmet Somer’in Anısına Armağan, s. 848.

³⁶ Koca, **a.g.e.** s. 133.

³⁷ Özbek, Kanbur, Doğan, Bacaksız, Tepe, **a.g.e.** s. 329; Neslihan Coşkun, “Adli Kontrol”, **Hukuk Perspektifler Dergisi**, S: 3, 2005, s. 87-89.

otoritelerinin, egemenlik haklarını kullanamayacağından dolayı kaçan kişiyi yakalaması veya tutuklaması mümkün olmayacaktır. Pasaport Kanununda düzenlenen bir husus 2004 sonrasında CMK'da düzenlenerek uygulanmaya başlamıştır.

Verilen tedbir kararı, aşağıda anlatılacağı üzere denetimli serbestlik şubesine gönderilerek infazı istenir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunması halinde doğrudan kolluğa da gönderilebilir.³⁸

Bu adli kontrol tedbiriyile alakalı olarak Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu ve çokça da eleştiriye açık olan bir kararı mevcuttur. Başvurucuya, yasa dışı bir örgüte üye olmak iddiasıyla yürütülen bir soruşturma kapsamında 25.12.2009 tarihinde yurtdışına çıkamama adli kontrol tedbiri uygulanmıştır. Bu tedbirin uygulanması üzerine başvuru sahibi Dikey Geçiş Sınavı (DGS) adli sınava girerek Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) bir üniversiteyi kazanmış ancak hakkındaki adli kontrol tedbiri sebebiyle yurtdışına çıkamayarak eğitim hakkından mahrum kaldığını iddia ederek Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa'nın "*Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti*" başlıklı 23. maddesi, "*Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilir.*" hükmünü, kendisine dayanak gösteren Anayasa Mahkemesi, yurt dışına çıkamama adli kontrol tedbirinin kaldırılmaması veya değiştirilmemesini, eğitim hakkının ihlaline sebebiyet vermeyeceğine ve yapılan işlemlerin Anayasa ve kanunlara aykırı olmadığına hükmetmiştir.³⁹ Ancak burada şu hususu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir ki Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Dünya üzerinde Türkiye dışında bir ülke tarafından tanınmadığı ve kara, hava ve deniz yoluyla doğrudan doğruya Türkiye dışında hiçbir ülkeyle ulaşım imkânının olmadığı bir ülkedir. Bu yüzden KKTC'nin bu kuraldan istisna tutulması, gerek kanunun ve gerekse de adli kontrol kurumunun amacına aykırı olmayacak ve ilgili şahıs kaçma imkânı bulamayacaktır. Buna ilaveten, başvuru sahibine hem ikamet yerinde hem de KKTC'de belli aralıklarla imza atma yükümlülüğünün yüklenmesi de adli kontrol tedbirinin amacına ulaşılması açısından daha uygun olabilecektir. KKTC'den başka bir ülkeye gitmenin mümkün olmaması ve iki ülkenin birbiriyle mevcut olan sıkı bağı münasebetiyle, hâkimin gerek görmesi halinde bu ülkenin, yurtdışına çıkış yasağından istisna tutulmasına karar verebilmesi yerinde olacaktır. Bu konuda yakın zamanda uygun bir yasal düzenleme ve iki devlet arası karşılıklı anlaşma yapılarak bu tür hak ihlallerinin önüne geçilebilecektir.

³⁸ Hüsamettin Binici, "Tutuklamanın Alternatifi Olarak Adli Kontrol Kurumu", **Adalet Dergisi**, S: 29, 2007, s. 233.

³⁹ Yüksel Baran Başvurusu, Başvuru No: 2012/782, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararı, para. 1, 7, 20, 24, 42.

2. Hâkim Tarafından Belirlenen Yerlere, Belirtilen Süreler İçinde Düzenli Olarak Başvurmak

Bu tedbir, şüpheli/sanığın sulh ceza hâkimi veya mahkemenin belirleyeceği jandarma veya polis karakolu, mahkeme kalemi veya denetimli serbestlik ve adli yardım şube müdürlüğü gibi yerlere belirli aralıklarla düzenli bir şekilde gitmesini içerir. Söz konusu tedbirin amacı şüpheli/sanığın kaçmasını engellemektir. Bu yükümlülük ilgisine bildirildiği, yokluğunda ise tebliğ edildiği andan itibaren başlar. Hâkim, tedbir kapsamında uğranılacak yer ve zaman dilimi konusunda ölçülülük ilkesini göz önünde bulundurmalıdır. Şüpheli/sanığın hayatını zorlaştıracak ve günlük yaşamını ve faaliyetlerini etkileyecek şekilde bir yükümlülük getirilmemelidir.⁴⁰ Getirilecek yükümlülüğün belirlenmesinde elbette kişinin işlediği/işlediği iddia edilen suçun ağırlığı, kişinin sabıka kaydı, kaçma ihtimalinin ve imkânının varlığı gibi olgular göz önünde bulundurularak, ilgili yere düzenli olarak başvurma yükümlülüğünün kapsamı belirlenir. Örneğin kanser hastası olan ve tedavi gören bir kişinin kolay kolay kaçmayacağı varsayılarak haftada bir kez başvurusu istenilebilir.

3. Hâkimin Belirttiği Merci veya Kişilerin Çağrılarına ve Gerektiğinde Meslekî Uğraşlarına İlişkin veya Eğitime Devam Konularındaki Kontrol Tedbirlerine Uymak

Şüpheli/sanığın işlediği suç sebebiyle hakkında yapılacak soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin yapılması ve hazır bulunmasını sağlamak amacıyla getirilen bir yükümlülüktür. Örneğin sanığın beden muayenesinin yapılmasında veya keşif gibi durumlarda kendisine yapılan çağrılara uyma yükümlülüğünü ifade eder. Aynı şekilde madde hükmünün ikinci kısmında yer alan yükümlülükte ise kişinin mesleki faaliyetlerini veya eğitimini sürdürebilmesi için bir düzenleme yapılmıştır. Örneğin, öğrenim gören şüpheli/sanığın eğitim kurumuna ve yapılan sınavlara devam edip etmediği gibi hususların gözlemlenmesi amaçlanmıştır.⁴¹

4. Her Türlü Taşıtları veya Bunlardan Bazılarını Kullanamamak ve Gerektiğinde Kaleme, Makbuz Karşılığında Sürücü Belgesini Teslim Etmek

Şüpheli/sanığın gerek taşıtla kaçmasını engellemek gerekse de isnat edilen suç taşıtla işlenmişse suç işlemesini önlemek ve özenli olmasını sağlamak için getirilmiş bir tedbirdir. Örneğin bir kişinin gece saatlerinde arabasını kurallara uymayarak kullanması sonucu bir polis arabasına çarpması halinde bu kişinin tutuklanması yerine ehliyetine el konulması tedbirinin uygulanması, tekrar suç işlemesini engelleyip kişiyi özenli davranmaya iteceği açıktır. Alınan bu

⁴⁰ Murat Özen, “Adli Kontrol”, *Adalet Dergisi*, S. 32, 2008, s. 171.

⁴¹ Hacıoğlu, *a.g.e.* s. 180-181.

tedbirin uygulanması için ilgili kişiden, ehliyetini, bildirilen yere makbuz karşılığında 10 gün içinde ibraz etmesi istenir. Bu kontrol tedbiri, kolluk personeline ve şoförler odası, esnaf ve sanatkârlar odası gibi ilgili meslek kuruluşuna hemen haber verilir ve kişinin ehliyetsiz araç kullandığının tespit edilmesi halinde, derhal adli makamlara bildirimde bulunulur.⁴²

Ancak ölçülülük ilkesi kapsamında, şüpheli/sanığın mesleki uğraşlarında araç kullanmasına sürekli veya geçici olarak izin verilebilir. Buradaki maksat, kişinin geçimini sağlayabilmesine olanak tanımak ve iş hayatıyla ilişkisinin kesilmemesini sağlamaktır. Örneğin taksicilik mesleğiyle uğraşan kişi için bu tedbirin uygulanmasında bir istisna tanınarak sürekli veya geçici olarak sadece o taksinin kullanmasına izin verilebilecek, bunun haricindeki bir aracın kullanımına izin verilmeyecektir.

5. Özellikle Uyuşturucu, Uyarıcı veya Uçucu Maddeler ile Alkol Bağımlılığından Arınmak Amacıyla, Hastaneye Yatmak Dâhil, Tedavi veya Muayene Tedbirlerine Tâbi Olmak ve Bunları Kabul Etmek

Bu tedbirin uygulanması için öncelikle kişinin bu tür uyarıcı maddelerin veya alkol bağımlılığının sağlık kuruluşları aracılığıyla tespit edilmesi gerekmektedir. Akabinde sulh ceza hâkimi veya mahkeme kararıyla kişinin, rehabilite edilmesi ve arındırılması amacıyla tedavi, muayene veya hastaneye yatırılması tedbirlerine başvurulacaktır.

CMK'nın 109/6. maddesine göre bu tedbirin uygulanması, şahsi hürriyetleri sınırlama sebebi olarak kabul edildiğinden, kişinin sağlık kurumlarında geçirdiği süre, ceza alması halinde cezasından mahsup edilecektir. Böyle bir hükmün getirilmesi, kişi özgürlüğüne verilen önemi göstermekte ve kişinin çifte cezalandırılmasının önüne geçilmektedir.

Doktrinde, bu tedbir kararının verilmesinde tutuklama kararı verilmesini sağlayan sebeplerle bir ilişkinin bulunmaması sebebiyle eleştiriler getirilmektedir. Çünkü bir kişiye ancak tutuklama sebeplerinin varlığı halinde tutuklamaya alternatif olarak adli kontrol kararı yüklenebilir. Yani tutuklama sebepleri arasında yargılamanın sağlıklı yapılabilmesi için tedavi olmak ya da bağımlılıktan kurtulma gibi bir neden olmadığı için bu tedbirin adli kontrol olmadığı ve başka bir başlık altında düzenlenmesi gerektiği ileri sürülmüştür.⁴³ Ancak bu kontrol tedbirinin düzenlenmesindeki amaç, kişinin bu tür bağımlılığa yol açan alışkanlıklardan vazgeçerek tekrar suç işlemesinin önüne geçilmesidir. Suç işlemesinin önüne geçilmesi her ne kadar tutuklama tedbirinin uygulanması için bir neden olmasa da nitelik olarak bir kontrol tedbiri olduğu için bu madde içinde yer almasında bir sakınca yoktur.

⁴² Hacıoğlu, a.g.e. s. 180.

⁴³ Özen, a.g.e. s. 172,

6. Şüphelinin Parasal Durumu Göz Önünde Bulundurularak, Miktarı ve Bir Defada veya Birden Çok Taksitlerle Ödeme Süreleri, Cumhuriyet Savcısının İsteği Üzerine Hâkimce Belirlenecek Bir Güvence Miktarını Yatırmak

Fransız CMK madde 142'den esinlenerek getirilen bu tedbir, şüpheli veya sanığa güvence yatırma yükümlülüğünün uygulanması, şüpheli/sanığın bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında veya uygulanabilecek diğer yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunmasının teminatı niteliğini taşımaktadır.⁴⁴ Kişinin ekonomik gücü nispetinde belirlenecek olan güvencenin, kişinin kaçmasını önleyecek miktarda olması gerekmektedir. Belirlenen miktarın kişinin ekonomik durumu açısından taşıdığı ağırlıktan dolayı, şüpheli/sanığın kaçmayarak hazır bulunma yükümlülüğünü yerine getirmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Kaçma şüphesi ve delilleri karartma şüphesinin olduğu her durumda güvence kurumu işletilmektedir. Ancak yüksek bir meblağ olarak belirlenen bir güvence ile kişinin kaçması önlenbilse de, bu tedbirin delilleri karartmayı önleyecek bir niteliği yoktur.⁴⁵

Kişinin hazır bulunma ödevini yerine getirmesi halinde, yargılama sonrası cezaya hükmedilse bile yatırılan para iade edilecektir.⁴⁶ Hazır bulunma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi durumunda ise güvence miktarı hazineye aktarılır.

Şüpheli/sanığın hüküm giymesi halinde yatırılan bu güvenceyle sırasıyla, katılanın yaptığı masraflar, suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hâle getirme; şüpheli veya sanık nafaka borçlarını ödememeleri nedeniyle kovuşturuluyorlarsa nafaka borçları, kamusal giderler, para cezaları gibi bir takım masraflar karşılanacaktır. (CMK 115/3) Kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararları verildiğinde güvencenin, suç mağduruna veya nafaka alacaklısına verilmemiş olan ikinci kısmı şüpheli/sanığa geri verilir (CMK 119/2).⁴⁷ Yargıtay'ın bir kararında, sanığın yatırdığı kefalet parasının mahkeme kararının kesinleşmesinden sonra iadesine karar verilmesine yapılan itiraz haklı bulunarak CMK 115. maddesi uyarınca kefalet parasının, mahkeme kararın kesinleştiği tarihte değil de verildiği tarihte iade edilmesi gerektiğine karar verilmiştir.⁴⁸

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında da güvence kurumunun makul bir sebebe dayanmayan veya inandırıcı olmayan yetersiz bir takım

⁴⁴ Yener Ünver, Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s.394.

⁴⁵ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Bası, İstanbul 2010, s. 975.

⁴⁶ Fransız CMK madde 142-2 1 ve 2. fıkrasında aynı hüküm düzenlenmiştir.

⁴⁷ Fransız CMK madde 142-3'te aynı hüküm düzenlenmiştir

⁴⁸ 2007/3341E – 2007/7740K sayılı Yargıtay 9. Ceza Dairesi Kararı, 30.10.2007.

gerekçelerle reddedilmesini hak ihlali olarak görmüştür. Mahkemeye göre güvence ile tahliyenin reddi için şu dört gerekçenin bulunması gerekmektedir:

1. Sanığın duruşmalara katılmama riski;
2. Tahliye edildiği takdirde adaletin işleyişini bozmak için teşebbüste bulunma riski;
3. Başka suçlar işleme riski;
4. Toplum düzenini bozma riski.⁴⁹

7. Silâh Bulunduramamak veya Taşıyamamak, Gerektiğinde Sahip Olunan Silâhları Makbuz Karşılığında Adli Emanete Teslim Etmek

Bu tedbirle şüpheli/sanığın silah taşımamasının veya bulundurmasının yasaklanması ve gerektiğinde sahip olduğu silahları makbuz karşılığında Cumhuriyet başsavcılığına bağlı adli emanet memurluklarına teslim etmesi öngörülmüştür. Bu tedbir kararında teslim edilecek silahın çeşidi ve teslim edilmesi gereken süre açıkça belirtilmelidir.⁵⁰

Silah bulundurulmasını sınırlayan bu tedbir ile kişinin tekrar suç işlemesinin önüne geçilmesinin amaçlandığı düşünülebilir. Misal olarak bir kişinin komşusu ile yaptığı kavgada, komşusuna silahını göstererek tehditte bulunmasından sonra soruşturma evresinde, silahın makbuz karşılığında adli emanete kaldırılması tedbirinin uygulanması tekrar suç işlenmesini engelleyecek bir tedbir olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde bu tedbir ile silahtan bulunacak cesaretle tanık mağdur gibi davanın seyri için önemli olan kişiler üzerinde baskı oluşturulması da engellenebilecektir.

8. Cumhuriyet Savcısının İstemi Üzerine Hâkim Tarafından Miktarı ve Ödeme Süresi Belirlenecek Parayı Suç Mağdurunun Haklarını Güvence Altına Almak Üzere Aynî veya Kişisel Güvenceye Bağlamak⁵¹

Mahkeme veya noter huzurunda verilmesi gereken bu kişisel güvencenin konusunu taşınır ve taşınmaz mallar oluşturabileceği gibi rehin veya ipotek de oluşturabilir.⁵²

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliğinin (Yönetmelik) 28. maddesine göre şüpheli/sanığa, şube müdürlüğü veya büroya 10 gün içinde taşınmaz malların tapu bilgilerini,

⁴⁹ Ünver, Hakeri, **a.g.e.**, s. 395; Smirnova v.Rusya, 48183/99.

⁵⁰ Hacıoğlu, **a.g.e.** s. 182.

⁵¹ Bu adli kontrol tedbiri, CMK 109/3-f bendi düzenlenen tedbir ile benzer olmakla birlikte, buradaki güvence ile suç mağdurlarının hakları garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Aynı hükmü, Fransız CMK madde 142-1'de de görmek mümkündür.

⁵² Hacıoğlu, **a.g.e.** s. 182.

taşınır mallara ait kayıtlar ile bankada bulunan nakdî varlıklarına ilişkin bilgileri vermesi için bildirim yapılır. Verilen güvencenin nakdî olması hâlinde paranın çekilmesi, aynî olmasındaysa bunun satılması veya devredilmesi hâlinde bilgi verilmesi için ilgili kurum ve kuruluşu yazı yazılır.

Burada CMK madde 114'te düzenlenen önceden ödetme müessesinden de bahsetmek gerekmektedir.⁵³ Buna göre şüpheli/sanığın rızasıyla, güvencenin mağdurun haklarını veya nafaka borcuna ilişkin kısımlarının, istem üzerine, mağdura veya nafaka alacaklılarına verilmesine hükmedilebilir. Bu işleme şüpheli/sanığın rıza göstermesi ve mağdur/nafaka alacaklısının istemi gerekmektedir. Ancak davanın konusunu oluşturan olaylar nedeniyle mağdur/nafaka alacaklısı lehine, mesela hukuk mahkemesinde, bir karar verildiğinde şüpheli/sanığın rızası aranmadan da ödemenin yapılması emredilebilmektedir.

9. Aile Yükümlülüklerini Yerine Getireceğine ve Adli Kararlar Gereğince Ödemeye Mahkûm Edildiği Nafakayı Düzenli Olarak Ödeyeceğine Dair Güvence Vermek

Aile hukukundan doğan, eş ve çocukları bakma gibi bir takım yükümlülükler mevcuttur. Boşanma gerçekleşmiş olsa bile bu yükümlülük devam eder ve mahkemenin takdir ettiği nafaka miktarı eş/çocuklara ödemeye devam eder. Bu bağlamda bu borcunu ödemekten kaçınmak da TCK madde 233 kapsamında suç olarak düzenlenmiştir. Şüpheli/sanık, aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermeye zorlanabilir.

Aile yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi bir tutuklama sebebi olamayacağından, adli kontrol tedbiri olarak da düşünülemeyeceği ileri sürülmektedir. Ayrıca güvencenin, özel hukuk ihtilaflarına yönelik bir kapsamda verilmesi, ceza muhakemesi hukukunda koruma tedbirleri kavramıyla çelişmektedir.⁵⁴ Bu iddianın doğruluğunu kabul etsek bile toplumda zayıf durumda olan kadınların korunması için sistematüğün bozularak bu tedbirin adli kontrol başlığı altında düzenlenmesinin çok da yanlış olmadığını söylemek mümkündür.

10. CMK'da Düzenlenen Diğer Yükümlülükler

Konutunu terk etmemek, belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek,

⁵³ CMK 114. madde: (1) Hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanığın rızasıyla güvencenin mağdurun haklarını karşılayan veya nafaka borcuna ilişkin bulunan kısımlarının, istedikleri takdirde, mağdura veya nafaka alacaklılarına verilmesini emredebilir. (2) Soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan olaylar nedeniyle, mağdur veya nafaka alacaklısı lehinde bir yargı kararı verilmiş ise, şüpheli veya sanığın rızası olmasa da ödemenin yapılması emredilebilir.

⁵⁴ Centel, Zafer, a.g.e., s. 383-388.

belirlenen yer veya bölgelere gitmemek olarak belirlenen adli kontrol tedbir, 2012 yılında CMK'ya girmiştir. Burada söylenmesi gereken en önemli husus, konutu terk etmeme tedbir, özgürlüğü ciddi manada kısıtladığı için bu tedbir altında geçen sürenin de ceza alınması halinde cezadan mahsup edilmesi gerektiğidir. CMK 109/3-e bendinde belirtilen tedbirde kişinin tedavi için hastanede geçirdiği sürenin cezadan mahsup edilmesinde olduğu gibi bu tedbir için de bir istisna tanınması yerinde olacaktır.⁵⁵

11. Çocuk Koruma Kanununda Öngörülen Tedbirler

Çocukları Koruma Kanununun (ÇKK) 20. maddesinde, CMK hükümlerine ilaveten birtakım adli kontrol tedbirleri öngörülmüştür. Bunlardan birincisi olan belirlenen çevre sınırları dışına çıkmama tedbir, mahkemece belirtilen usul ve esaslar dairesinde suça sürüklenen çocuğun belirlenen çevre dışına çıkmasının yasaklanmasını ifade eder. (Yönetmelik 30/1) Hâkim veya mahkeme çevreyi belirlerken çocuğun yaşadığı yeri, okuduğu okulu, ayrıca çocuğun kişisel, sosyal ve zihinsel durumunu göz önünde bulundurmalıdır.

Bir diğer tedbir olan belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilme tedbirinde ise hâkim veya mahkeme, çocuğun tekrar suç işlemesine engel olmak için belirli ortamlardan uzak olması veya belirli ortamlara yakın olmasına karar verebilir. Örneğin çocuğun kahvehaneye, oyun salonlarına girmesini yasaklayabilir veya kütüphaneye, tiyatroya gitmesini zorunlu kılınabilir.

Son olarak belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmama tedbirinde amaç ise çocuğun tanık, mağdur veya üçüncü kişilere zarar vermesini ve tekrar suç işlemesini engellemektir.⁵⁶

B. Yükümlülüklere Uymama

CMK'nın 112. maddesinde adli kontrol yükümlülüklerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli/sanık hakkında, hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun, hemen tutuklama kararı verilebilir hükmü yer almaktadır. Bu düzenlemenin getirilmesindeki amaç, yargı organlarının, şüpheli/sanığa güvenilerek tutuklama yerine verdiği bu yükümlülüklere uyulmadığı zaman bu ihmalin cezasız bırakılmamasını sağlamaktır.⁵⁷ Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, yükümlülüklerin isteyerek yerine getirilmemesidir. Durumun hal ve şartlarına göre geçerli bir mazereti olan kişi hakkında elbette tutuklama kararı verilmeyecektir. Ancak bunun takdiri hâkime bırakılmıştır. Örneğin, “konutunu terk etmemek” yükümlülüğünün, zorunluluk hali kapsamında

⁵⁵ Korkmaz, a.g.e. s. 534.

⁵⁶ Binici, a.g.e., s. 235-236.

⁵⁷ Binici, a.g.e. s. 237.

bir yangının çıkması veya deprem olması sebebiyle ihlal edilmesi, geçerli bir mazeret olarak kabul edilecektir.

Kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde de adli kontrol hükümleri uygulanabilmektedir. (CMK 109/2) Yani CMK madde 100/4 hükmüne göre “Sadece adlî para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda” tutuklamaya karar verilemezken adli kontrol tedbirlerine karar verilebilecektir Bu durumda üst sınırı 1,5 yıl hapis cezası olan bir suçun şüpheli/sanığı olan şahıs hakkında adli kontrol kararı uygulanılabilecektir. Ancak bu kişinin yükümlülükler uymaması halinde tutuklanıp tutuklanamayacağı hususu tartışmalıdır. 112. madde metnine göre “...hakkında hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun...” denilerek, üst sınırı 2 yılın altındaki suçlar kapsamında verilen yükümlülük sahipleri de yükümlülükler uymamaları halinde tutuklanabilecektir. Ancak Özgüvenin de haklı olarak belirttiği gibi sadece adli para cezası gerektiren suçlar yönünden, yükümlülükler uylmaması halinde tutuklama kararı verilemeyecektir.⁵⁸ Tutuklama yasağının bulunduğu 2 yıldan az hapis cezasını gerektiren hallerde verilen adli kontrol yükümlülüğüne uyulmaması durumunda da tutuklama kararının verilememesi gerekmektedir.⁵⁹ Gerçekten de suçun ağırlığına bakıldığında zaten kendisi bile tutuklamaya yetmeyen bir suçken, bu suç için şüpheli/sanığa yüklenen yükümlülüğe uymama gerekçesiyle tutuklama kararı verilmesi, adli kontrol tedbirinin amacına aykırılık teşkil edecektir.⁶⁰ Zira adli kontrol kurumunun getiriliş amacı tutukluluk gibi ağır sonuçlardan şüpheli ve sanıkları korumaktır.

Fransız hukukunda da yükümlülükler kasti olarak uyulmaması yaptırımsız bırakılmamıştır. Bu durumda kişiye mahkeme celbi gönderilebilir ya da hakkında tutuklama kararı verilebilir. Ancak kanunun lafzında bir zorlama olmadığı için hâkim tutuklanmasına karar vermeyebilir (Fransa CMK, Madde 141-2/f.1).

Alman CMK’da tutuklama tedbirinin adli kontrol yükümlülükleriyle ertelenmesi durumunda, şüpheli/sanığın uymakla yükümlü olduğu tedbirleri ağır bir şekilde (*gröblich*) ihlal etmesi ve sınırlamalara uymaması halinde bu tedbirlerin ortadan kalkacağı ve kişinin tutuklanacağı belirtilmiştir. Ayrıca, şüpheli/sanığın kaçmak için hazırlık yapması, haklı bir gerekçeye dayanmadan bildirim yükümlülüğüne uymayarak ortada gözükmemesi veya şüpheli/sanığa addedilen güvene zarar verecek herhangi bir durumun olması durumunda, bu kontrol tedbirlerine son verilir ve hakkında tutuklama kararı çıkarılır. Son olarak hakkında adli kontrol tedbiri uygulanan kişinin davasıyla alakalı önemli

⁵⁸ Özgüven, **a.g.e.** s. 34.

⁵⁹ Özen, **a.g.e.** s. 176.

⁶⁰ Özbek, Kanbur, Doğan, Bacaksız, Tepe, **a.g.e.**, s. 328.

bir hususun gün yüzüne çıkması halinde de adli kontrol tedbirleri durdurulur ve tutuklama kararı verilir (Almanya CMK, Madde 116/f.4).

İsviçre hukukunda da tutuklamaya alternatif olarak getirilen tedbirler, mahkemece yargılamanın herhangi safhasında, yeni durumların ortaya çıkması veya yükümlülükler uylmaması halinde kaldırılabilir, değıştirilebilir veya şüpheli/sanık tutuklanabilir.⁶¹

C. Mukayeseli Hukukta Uygulanan Adli Kontrol Yükümlölükleri

Fransız Ceza Muhakemesi Kanununda adli kontrol tedbiri altındaki kişilerin özgürlüklerinin korunduğu ve masum addedildikleri vurgulanmıştır. Kişilere bir veya birden fazla yükümlölük yüklenebilmekte ancak bunun istenilen amaca ulaşmaya hizmet etmediğı anlaşıldığında istisnai olarak tutuklama kararı verilebilmektedir (Fransa CMK, Madde 137). Genel olarak Türk hukukuyla benzer içerikte olan bu tedbirler, 2002 CMK tasarısında aynen benimsenmiş ancak mevcut CMK sisteminde bir kısmı alınmamıştır. Bu yükümlölükleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- (a) Soruşturma hâkimi tarafından belirlenen bölge dışına çıkamamak;
- (b) Soruşturma hâkimi tarafından belirlenen istisnai haller dışında meskeninden dışarı çıkamamak;
- (c) Soruşturma hâkimi tarafından belirlenen yerlere gidebilmek veya gidememek;
- (d) Soruşturma hâkimi tarafından belirlenen sınırlar dışına ancak hâkime beyan vererek çıkmak;
- (e) Soruşturma hâkimi tarafından atanan mercilere veya şahıslara periyodik olarak görünmek;
- (f) Soruşturma hâkimi tarafından atanan merci veya kişilerin çağrılarına uymak ve mesleki, ticari veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlere uymak.
- (g) Özellikle pasaport olmak üzere her çeşit kimlik kartlarını, bir makbuz karşılığında mahkeme veya polise vermek;
- (h) Tüm veya belirli çeşitteki araçları kullanma yasağı getirmek ve gerektiğinde ehliyetini makbuz karşılığında mahkemeye vermek. Ancak bu tedbirin uygulanmasına iş amacıyla istisnalar getirilebilir;

⁶¹ Criminal Procedure Code of Switzerland, Art. 237/3 (<https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/20052319/index.html>).

(i) Soruşturma hâkimi tarafından belirlenecek kişiler ile görüşmek, buluşmak veya iletişime geçmeyi yasaklamak;

(j) Zararlı alışkanlıklardan kurtulmak için hastaneye yatmak dâhil tıbbi muayene, tedavi ve bakım görmek;

(k) Şüpheli/sanığın maddi durumuna göre ödemesi bir veya birden fazla olmak üzere bir miktar paranın güvence olarak yatırılması;

(l) Sendikal faaliyetler ve seçim görevliliği haricinde yapılan mesleki veya sosyal uğraşlarda bulunurken suçun işlenmesi halinde bu uğraşlarda bulunmamak;

(m) Karşılığı bankada bloke edilmiş olanlar hariç çek keşide edememek ve gerektiğinde usulsüz olarak keşide ettiği çekleri mahkemeye vermek;

(n) Silah taşıyamamak veya bulunduramamak ve gerektiğinde bir makbuz karşılığında bunları mahkemeye vermek;

(o) Soruşturma hâkimince takdir edilecek bir miktarda ayni veya nakdi teminat göstermek;

(p) Aile harcamalarına katıldığını veya mahkeme kararı doğrultusunda yüklenilen nafaka borcunu ödeyeceğine dair güvence vermek;

Fransız CMK'da öngörülen bu tedbirlere ilaveten İç Güvenlik Kanunu'na L. 224-1. maddesi eklenerek yurtdışında terör eylemi yapma potansiyeli olanlar için de adli kontrol tedbirleri öngörülmüş ve bu bağlamda bu kişilerin, Fransa dışına çıkmalarının engellenebileceğine yönelik düzenleme getirilmiştir. "Düzenleme ile "terör eylemlerine, savaş suçlarına, insanlığa karşı suçlara karışacakları veya terörist gruplaşmaların olduğu yerlere gidecekleri ya da Fransa'ya dönüşlerinde kamu düzenini tehdit edebileceklerine dair haklarında ciddi şüpheler bulunan" kişilerin Fransa'dan çıkışları yasaklanabilmektedir. Bu yasaklama kapsamında kişilerin kimlik kartı ve pasaportlarına derhal el konulması mümkün olabilecektir. Ülkeyi terk etme yasasına karşı gelenlere 3 yıl hapis ve 45 bin Euro para cezası öngörülmektedir. Kanun aynı zamanda terör örgütleriyle bağlantılı oldukları gerekçesiyle haklarında sınır dışı edilme kararı bulunan kişilerin sınır dışı edilene kadar terör örgütleriyle irtibatlarının kesilmesi için ev hapsinde tutulmalarını da bir tedbir olarak düzenlemektedir."⁶²

Alman ceza sisteminde de adli kontrol tedbirleri düzenlenmiş ancak Fransa veya Türkiye'de olduğu gibi uzun bir liste yapmaktan kaçınılmıştır. Tedbirlerin esas olarak tutuklama kararının ertelenmesi başlığı altında düzenlenmesinden, tutuklamanın esas, şartları gerçekleştiğinde adli kontrol

⁶² Kenan Evren, Yaşar, "Güncel Değişikliklerle Fransız Ceza Hukukunda Örgüt Kavramı ve Örgütlenme Suçları" **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi** C: 3, S: 1, 2015, s. 203.

kararının uygulanmasının istisnai olduğunu çıkarabiliriz. Ancak Alman hukukunda, hâkim sadece madde hükmünde sayılan tedbirlerle sınırlı tutulmamış, hâkimlere ayrıca tedbirler yükleme yetkisi verilmiştir. Kanun koyucu adli kontrol tedbirlerini kaçma şüphesi ve delilleri karartma şüphesine göre farklı kategorilerde düzenlemiştir. Buna göre kaçma şüphesinin varlığı halinde; hâkime, savcılık makamına veya hâkim tarafından belirtilen yerlere periyodik olarak başvurma, hâkimin veya savcılık makamının izni olmadan konuttan veya belirli bir bölgeden ayrılamama, ikametgâhından kendisine eşlik edecek biri olmadan çıkamama ve son olarak teminat yatırmaktır. (Almanya CMK, Madde, Art. 116/f.1) Delilleri karartma şüphesinin varlığı halinde ise hâkim, şüpheli/sanığın iştirak halinde suç işlediği kişiler, tanık veya bilirkişilerle görüşmesini yasaklayabilmektedir. (Almanya CMK, Madde, Art. 116/f.2)

İsviçre hukukunda adli kontrol tedbirleri daha dar çerçevede belirlenmiştir. Buna göre, kefalet yatırma, pasaport veya diğer kimliklere el koyma, belirli bir yer veya evin sınırları içinde kalma veya buralara girememe, periyodik olarak belirlenen makamlara bildirimde bulunma, düzenli bir işe sahip olma, tıbbi muayene veya tedavi olma ve belirlenen kişilerle iletişim kuramama gibi tedbirler düzenlenmiştir. Hukukumuzdan farklı olarak belirlenen düzenli olarak işe sahip olma kriteri göze çarpmaktadır. Ekonomik olarak hiçbir sıkıntının olmadığı bu ülkede, adli kontrol olarak kişiye iş bulunmakta ve bu işte düzenli bir şekilde çalışması beklenmektedir. (İsviçre CMK, Madde, Art. 237/2) Daha da önemlisi hâkim tarafından verilecek bu kontrol tedbirlerinin gözetimi hususunda getirilen hükümdür. Buna göre mahkeme, adli kontrol tedbirlerinin düzgün bir şekilde yerine getirilip getirilmediğini gözlemek için teknik aletlerin kullanılmasına hükmedebilecektir (İsviçre CMK, Madde 237/3). Böylece adli kontrol tedbirlerinin yerine getirilmesinde, şüpheli/sanık başı boş bırakılmamakta, bilhassa elektronik kelepçe, GPRS gibi teknolojik donanımlardan yardım alınmaktadır.

IV. ADLİ KONTROL KARARINA İTİRAZ

Soruşturma veya kovuşturma evresinde verilecek olan adli kontrol kararlarına, bu kararlarda yapılan değişikliklere ve bu tedbirin kaldırılmasına itiraz etmek mümkündür. (CMK 111/2) Adli kontrol kararına ilişkin olarak sulh ceza hâkimliklerinin veya mahkemelerin vermiş oldukları karara, Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık, şüpheli/sanığın yasal temsilcisi, eş ve katılan itiraz edebilmektedir. Aynı zamanda Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde sanık lehine olarak itiraz edebilmektedir. (CMK 260-263) Sulh ceza hâkimliği veya mahkeme tarafından adli kontrole ilişkin olarak verilmiş kararlara, kararın öğrenildiği tarihten itibaren 7 gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçeyle veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle itiraz edilebilir. Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme,

itirazı yerinde görürse düzeltir, yerinde görmezse en geç 3 gün içinde itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir. (CMK 268/1-2)

Bu hususta Yargıtay 9. Ceza Dairesinin bir kararına değinmek yerinde olacaktır. Sanık hakkında, 5/08/2013 tarihinde adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına karar verilmiş olup, sanık bu karardan yaklaşık 1,5 ay sonra, mahkemeye ibraz ettiği bir dilekçeyle, adli kontrol kararının kaldırılması veya değiştirilmesi talebinde bulunmuştur. Ancak mahkeme, sanığın talebini itiraz olarak addedip, bunu da 7 günlük itiraz süresinde yapılmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Adalet Bakanlığı'nın kanun yararına bozma talebiyle Yargıtay'da görülen bu davada Daire, "sanığın talebinin adli kontrol kararına itiraz mahiyetinde olmadığı ve adli kontrol kararının kaldırılması veya değiştirilmesi talebini içerdiği, mahkemesince kovuşturma evresinin her aşamasında ileri sürülebilecek nitelikteki bu talep hakkında olumlu veya olumsuz bir karar verilmesi gerektiği ve bu karardan sonra yasal süresine bağlı yeni bir yasa yolunun başlayacağı gözetilmeden... CMK' 110 ve 111. maddelerine aykırı olacak biçimde yazılı şekilde karar verilmesini" isabetli bulmayarak yerel mahkemenin kararını bozmuştur.⁶³ Görüldüğü üzere Yargıtay, sanığın dilekçesi adli kontrol kararının kaldırılması veya değiştirilmesi talebini içerdiğinden ve bunun da kovuşturmanın her aşamasında ileri sürülebilmesinden dolayı bu talebin itiraz olarak değerlendirilmesini hukuka aykırı bularak isabetli bir karar vermiştir.

İtiraz hususunda bir istisna getirilerek, adli kontrol kararlarının tamamen kaldırılması kararına itiraz edilememesi gerekmektedir. Nasıl ki tutuklama müessesesinde, soruşturma evresinde şüphelinin savcı tarafından resen saliverilmesi kararına; kovuşturma evresinde sanığın saliverilmesi ve tutuklama kararının geri alınması kararlarına karşı itiraz edilemiyorsa, adli kontrol açısından da tedbir kararının gerek soruşturma gerekse kovuşturma evresinde kaldırılmasına da itirazın mümkün olmaması gerekmektedir.⁶⁴ Bu nedenle, belirtilen bu hususun kanun değişikliğiyle bir istisna olarak düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Fransız hukukunda adli kontrol kararının kaldırılmasına, soruşturma hâkimince resen veya bölge savcısının tavsiyesi üzerine veya ilgili kişinin başvurusu üzerine karar verilebilir. Şüpheli/sanığın verilmiş olan adli kontrol kararının kaldırılmasını istemesiyle soruşturma hâkimi, 5 gün içinde gerekçeli olarak kararını vermek zorundadır. Hâkimin bu süre zarfında itirazı değerlendirmemesi halinde kişi, itirazını "soruşturma dairesine" gönderir ve bu dairenin 20 gün içinde karar vermesi beklenir. Belirtilen süre içerisinde

⁶³ 2014/1494E – 2014/2310K Sayılı Yargıtay 9. Ceza Dairesi Kararı, 20.02.2014.

⁶⁴ Korkmaz, **a.g.e.** s. 538-539.

karar verilmemesi halinde adli kontrol yükümlülüklerinin kalkması şüpheli/sanık için bir hak olur. (Fransa CMK, Madde, Art. 140/f.1,2)

İsviçre hukukunda tutuklamaya alternatif olarak uygulanan tedbirlere yapılacak itirazların usulü kanunla düzenlenmemiş olup, yapılacak olan bir yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. (İsviçre CMK, Madde 237/4)

V. ADLİ KONTROL TEDBİRİNİN YERİNE GETİRİLMESİ, DENETİMİ, SONA ERMESİ, MAHSUP VE TAZMİNAT

A. Adli Kontrol Tedbirlerinin Yerine Getirilmesi

Adli kontrol tedbirlerinin yerine getirilmesi görevi 5402 sayılı “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu” ile denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüklerine verilmiştir. İlgili kanunun 12. maddesi uyarınca, adli kontrol altına alınan şüpheli/sanıklarla ilgili olarak, kararda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin çalışmaları yürütmek, şube müdürlüklerinin görevlerinin başında sayılmıştır.

Adli kontrol kararı, verilmesinden hemen sonra Cumhuriyet başsavcılığında bulunan adli kontrol kararlarının kaydına dair deftere kaydedilir ve Cumhuriyet savcılığı tarafından gecikmeden şube müdürlüğüne gönderilir. Adli kontrol kararının yerine getirilmesi için gerekli işlemler böylece başlamış olur.⁶⁵

Adli kontrol defterine kayıt işleminden sonra şüpheli/sanığa, gerekli bildirimler yapılarak şube veya büroya davet edilir. İlgililerin büroya gelmemeleri durumunda Cumhuriyet savcısı bilgilendirilir. Kişinin büroya gelmesi durumunda ise denetim memuru ile birlikte adli kontrole ilişkin bir plan hazırlanır ve şüpheli/sanığa tabi olduğu yükümlülük hakkında bilgi verilir, yapması ve yapmaması gereken hususlar açıklanır.⁶⁶

B. Adli Kontrol Tedbirlerinin Denetimi

Şüpheli/sanığın denetleme planına uyup uymadığı, şube müdürlüğü veya bürolar tarafından rutin bir şekilde, gerek denetim memurlarının ilgili kişiyi ziyareti gerekse de kişinin denetimli serbestlik ve yardım merkezlerine gelerek denetlenmesi şeklinde yapılır. Adli kontrol tedbirlerinin nasıl icra edileceğine dair şube müdürlükleri veya bürolarca hazırlanan plana uymayan kişiler bir defaya mahsus olmak üzere uyarılır, tekrarı halinde ise kişinin dosyası kapatılarak Cumhuriyet başsavcılığına bildirim yapılır.⁶⁷

⁶⁵ Binici, **a.g.e.** s. 237-238.

⁶⁶ Tabak, **a.g.e.** s. 497-498.

⁶⁷ Özgüven, **a.g.e.** s. 37.

Ayrıca gerek soruşturma evresinde gerekse kovuşturma evresinde yükümlülüğün değiştirilmesine veya kaldırılmasına karar verilebilmektedir. Adli kontrol kararının durumun şartlarına göre kaldırılmasına veya değiştirilmesine veya yükümlülüklere uymaktan geçici olarak muaf tutulma kararına şüpheli/sanığın talebi üzerine sulh ceza hâkimi veya mahkeme tarafından karar verilebilir.⁶⁸ Bu durumda hâkim veya mahkeme, Cumhuriyet savcısının görüşünü aldıktan sonra en geç 5 gün içinde karar verir. (CMK 111/1)

Doktrinde, kovuşturma evresinde her oturumda veya oturum arasında adli kontrol tedbirinin uygulanmasının devamına ilişkin olarak denetleme ve incelemenin yapılması gerektiği ileri sürülmüştür.⁶⁹ Her ne kadar açık bir hüküm veya yasak olmasa da kimsenin talebine gerek olmaksızın bu kontrol ve incelemelerin sürekli yapılması, gerçekten de olası hak kayıplarını önlemek açısından önemli bir gelişme olacaktır. Dahası bir düzenleme yapılarak yükümlülükler için birkaç ay ile ifade edilebilecek bir üst sınırın getirilmesi yerinde bir uygulama olacaktır. Belirli ve kısa bir üst sınırın olmaması durumunda, bir kez verilen adli kontrol yükümlülükleri bir daha mahkeme huzurunda talep olmadan gündeme gelemeyecek olması ciddi mağduriyetlere sebebiyet verebilecektir. Bunun yerine aynı tutuklulukta olduğu gibi belirli aralıklarla adli kontrol kararının tekrar görüşülerek gerekirse yenilenmesi, değiştirilmesi veya kaldırılması gerekmektedir.

C. Adli Kontrolün Sona Ermesi

Bu yüzden Türk hukukundaki sistemi anlatmakla yetineceğiz. Adli kontrol tedbirleri, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmesi halinde kendiliğinden hükümsüz olur ve ortadan kalkar. Yine soruşturma evresinde, Cumhuriyet savcısı tarafından bu tür kontrol tedbirlerinin uygulanmasının gereksiz olduğunun anlaşılması üzerine, savcının kararı ile adli kontrol tedbirleri kaldırılır. (CMK 103/2) Kovuşturma evresinde ise sanığın talebi üzerine Cumhuriyet savcısının görüşü alındıktan sonra, sulh ceza hâkimi veya mahkeme tarafından, 5 gün içinde karar verilecek şekilde, bu tedbirler kaldırılabilir. (CMK 111)

Aynı şekilde yukarıda da bahsedildiği gibi adli kontrol tedbirlerine uymama halinde, şüpheli/sanık hakkında tutuklama kararı verilerek bu tedbirler sona erecektir. (CMK 112) Buna ilaveten CMK 112/2, “Birinci fıkra hükmü, azami tutukluluk süresinin dolması nedeniyle verilen adli kontrol tedbirinin ihlali hâlinde de uygulanabilir. Ancak, bu durumda tutuklama süresi ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde dokuz aydan, diğer işlerde iki aydan fazla olamaz.” hükmünü getirmiştir.

⁶⁸ Soyaslan, a.g.e. s. 1116.

⁶⁹ Centel, a.g.e. s. 849; Hacıoğlu, a.g.e. s. 189.

Tutukluluk süresinin aşılması sebebiyle ne olacağı hususu hakkında kanunda bir boşluk mevcuttu. Bu durumda da adli kontrol tedbirlerinin sona ereceği bu tedbire hükmedilemeyeceği düşünülse de kanun koyucu 2006 yılında yapmış olduğu bir düzenlemeyle «Kanunlarda öngörülen tutukluluk sürelerinin dolması nedeniyle salıverilenler hakkında adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir.» hükmü getirilmiştir.

D. Mahsup

Adli kontrol kararı kapsamında verilen yükümlülükler incelendiğinde, bunların kişilerin hareket serbestisini esaslı bir şekilde sınırlamadığı görülmektedir. Bundan dolayıdır ki CMK'nın 109/5. maddesi uyarınca bu yükümlülükler altında geçen süre kişinin ceza alması halinde, cezasından mahsup edilmeyecektir. Ancak kanun koyucu aynı maddenin 3. Fıkrasının 'e' bendinde buna bir istisna getirmiştir. Buna göre özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından kurtulmak amacıyla, hastaneye yatan veya tedavi veya muayene tedbirlerini yerine getiren kişilerin bu yükümlülük altında geçirdiği süreler, kişinin ceza alması halinde cezasından mahsup edilecektir. Gerçekten de uyuşturucu madde bağımlısı bir kişinin mahkeme kararı doğrultusunda bir tesise yatırılarak uzun bir süre tedavi görmesi ile pasaportuna yine aynı süre ile el koyulan bir kişinin hak kayıpları kıyaslandığında, bu istisnai hükmün ne kadar yerinde olduğu görülecektir. Aynı hükmün 'j' bendinde düzenlenen konuttan çıkamama tedbiri için de getirilmesi çifte cezalandıramama yasağına ve insan haklarına daha uygun olacaktır.

E. Tazminat

Soruşturma veya kovuşturma sürecinde koruma tedbirleri nedeniyle kamunun maddi ve manevi sorumluluğu CMK'nın 141-143 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu bağlamda arama, el koyma, yakalama ve tutuklama gibi koruma tedbirlerine haksız veya hukuka uygun olmayacak şekilde başvurulması halinde ilgili kişiler tazminat talebinde bulunabilecektir. Madde hükümlerinde adli kontrol tedbirleri sayılmamış ve bundan dolayı haksız bir şekilde hakkında tedbir uygulanan kişinin uğramış olduğu zararlar CMK kapsamında hukuki güvence altına alınmamıştır. Ancak hak kaybına uğradıklarını iddia eden kişilerin, CMK hükümlerine göre değil de özel hukuk hükümlerine göre tazminat davası açması gerekecektir.⁷⁰ Adli kontrolden doğan zararların CMK hükümlerine uyarınca tazmin edilmesi "soruşturma usullerinin sadeliği ve tekliği ilkesi"⁷¹ açısından daha yerinde bir uygulama olacaktır. Ancak

⁷⁰ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Erden, **a.g.e.**, s. 492.

⁷¹ Akin Çakın, "Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Açısından Adli Kontrol", **Adalet Dergisi**, S: 30, 2008

CMK 141/3'de de belirttiği üzere «Birinci fıkrada yazan hâller dışında, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri de dâhil olmak üzere hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları ancak Devlet aleyhine açılabilir.»

Fransız, Alman ve İsviçre hukukunda da uygulanan adli kontrol tedbirleri sebebiyle oluşabilecek maddi ve manevi zararlar için tazminat ödenmesine dair bir hüküm mevcut değildir. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi sözünü ettiğimiz zararlar hukuk mahkemeleri aracılığıyla talep edilebilecektir.

Sonuç

İnsan haklarının gelişmesiyle birlikte modern hukuk sistemlerinde şüpheli/sanıklara, hükmün açıklanmasına kadar tutuklama yerine daha az hak kayıplarına yol açacak alternatif tedbirler uygulanmaktadır. Tutukluluğun, vermesi muhtemel zararlarını dile getiren birçok uluslararası rapor ve tutuklamaya alternatif tedbirlerin getirilmesini teşvik edici belgeler mevcuttur. Özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerin hukukta birlik oluşturma çabasının bir ürünü olarak yakın zamanda da birçok tavsiye niteliğinde kararlar alınmıştır. Kişinin suçluluğu ispatlanana kadar masum addedilmesi, masumiyet karinesi, ilkesinin vücut bulabilmesi için Türkiye de diğer ülkeler gibi yeni mevzuatında tutuklamaya alternatif tedbirleri genişçe yer vermiş ve eski mevzuattaki dağınık yapıyı toparlamıştır.

İlk başta bakıldığında demokratik ülkelerle aynı seviyede belirlenen bu tedbirler, istenilen amaca hizmet edememiş, kanunlarda yer alan düzenlemeler uygulamaya geçirilememiştir. Ancak istatistiki bilgilere bakıldığında gitgide artan oranda adli kontrol tedbirlerinin uygulandığı görülmekte ve bu da masumiyet karinesinin hukukumuzda anlam bulunduğunu göstermektedir. Diğer ülke mevzuatlarındaki düzenlemelere de yer yer değindiğimiz bu kontrol tedbirlerinin ülkemizde, uygulamaya daha çok yansıtılması gerekmekte ve yukarıda bahsedilen eleştiriler ışığında gelecekte yeni düzenlemelere yer verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Binici, Hüsametdin, “Tutuklamanın Alternatifi Olarak Adli Kontrol Kurumu”, **Adalet Dergisi**, S: 29, 2007, s. 230-238
- Centel, Nur, “Yeni Ceza Muhakemesi Yasası’nda Adli Kontrol, Tutuklama, Yakalama Ve Haksızlıkların Tazminatla Giderilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Doç. Dr. Mehmet Somer’in Anısına Armağan, s. 841-878
- Centel, Nur-Zafer, Hamide, “**Ceza Muhakemesi Hukuku**”, Beta Yayınevi, 11. Bası, 2014
- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/istatistik/istatistik.htm> Erişim Tarihi: 27.10.2015
- Coşkun, Neslihan, “Adli Kontrol”, **Hukuk Perspektifler Dergisi**, S: 3, 2005, s. 85-89
- Cumhur, **Ceza Muhakemesi Hukuku-1**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015
- Çakın, Akın, “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Açısından Adli Kontrol”, **Adalet Dergisi**, S: 30, 2008
- Hacıoğlu, Caner, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama Koruma Tedbirine Seçenek Olarak Düzenlenen Adli Kontrol Koruma Tedbiri Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: IX, 2005, s. 168-192
- Koca, Mahmut, “Tutuklamada Oranlilik İlkesi Çerçevesinde 2002 CMUK Tasarısının Adli Kontrol Tedbirinin Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, 2003, s. 119-142
- Korkmaz, Fulya, “Adli Kontrol”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 6, Özel Sayı, 2015, s. 521-542
- Kunter, Nurullah, Yenisey, Feridun Nuhoglu, Ayşe, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Bası, İstanbul 2010
- Lawyers Rights Watch Canada, Pre-Trial Release and the Right to be Presumed Innocent: A Handbook on Pre-Trial Release at International Law, (çevrimiçi) <http://www.lrwc.org/ws/wp-content/uploads/2013/04/Pre-trial-release-and-the-right-to-be-presumed-innocent.pdf> Erişim Tarihi: 27.10.2015, 2013
- Murat, Özen, “Adli Kontrol”, **Adalet Dergisi**, S. 32, 2008, s. 167-179
- Özbek, Veli- Kanbur, Mehmet Nihat-Doğan, Koray-Bacaksız, Pınar-Tepe, İlker, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2014

Özgüven, A. Duygu, “Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde Adli Kontrol” **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S: 81, 2009, s. 1-42

Öztürk, Bahri- Tezcan, Durmuş- Erdem, Mustafa Ruhan- Sırma, Özge- Saygılar Kırıt, Yasemin F.- Özaydın, Özdem-Alan Akcan, Esra- Erden, Efser, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara, 2015

Soyaslan, Doğan, “Adli Kontrol”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C: 71, S: 1, 2013, s. 1109-1118

Şentuna, Mustafa Tarık, Öğreti ve Yargı Kararları Işığında Ulusal ve Ulus Üstü İnsan Hakları, Anayasa ve Ceza Yargılaması Hukuku Açısından Tutuklama ve Adli Kontrol, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014

Şentuna, Mustafa Tarık, **Teori ve Uygulama Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İle Karşılaştırmalı Olarak 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Tutuklama ve Adli Kontrol**, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007

Tabak, Bahadırhan, “Tutuklamaya Alternatif Bir Koruma Tedbiri Adli Kontrol”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C: 89, S: 2, 2015, S. 470-501

The Committee of Ministers of the Council of Europe, Recommendation No. R (80) 11 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Custody Pending Trial (321st Meeting of the Ministers’ Deputies), 27June 1980

United Nations General Assembly Resolution, 45/110 of 14 December 1990, United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), 1990

Ünver, Yener, Hakeri, Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014

Yaşar, Kenan Evren, “Güncel Değişikliklerle Fransız Ceza Hukukunda Örgüt Kavramı ve Örgütlenme Suçları” **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi** C: 3, S: 1, 2015, s. 191-237

Yenidünya, Ahmet Caner, İçer, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016

Yılmaz, Zekeriya, “Adli Kontrol”, **Ankara Barosu Dergisi**, S: 1, 2006, s. 33-62

Criminal Procedure Code of France, (<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1674/file/848f4569851e2ea7eabfb2ffcd70.htm/preview>)

Criminal Procedure Code of Germany, (https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html)

Criminal Procedure Code of Switzerland, (<https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/20052319/index.html>)

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, 2013

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği, 2007

Yargı Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Dereci v. Türkiye, Başvuru No: 77845/01

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Çarkçı v. Türkiye, Başvuru No: 7940/05

Sadun Doğan ve Agit Alpaslan Başvurusu, Başvuru No: 2013/68 Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararı

Yüksel Baran Başvurusu, Başvuru No: 2012/782, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararı

2008/70 – 2010/21 Anayasa Mahkemesi Kararı, 28.01.2010